

משך חכמה

פרשת בשלח פסקא א - ג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - יט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[א]

יג, יז) וַיְהִי בְשֶׁלַח פְּרַעֲה אֶת הָעָם וְלֹא נָחַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן יִנָּחֵם הָעָם בְּרֵאתָם
מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיִם:

הטעם שלא נכנסו מיד לארץ ישראל על פי המכילתא

יג, יז) וְלֹא נָחַם אֱלֹהִים וְכוּ' כִּי קָרוֹב הוּא. בַּמְכִילְתָּא¹ (מסכתא

ב. במלחמתן בכנענים לא נהרגו כמעט אנשים, ומלחמתם היתה בהשגחה
עליונה ובהצלחה גדולה מאוד, ומדוע שיחזרו מחמת פחד מלחמה למקום
שעינו אותם מאות שנים. אלא על כרחך יש כאן סוד עמוק, ואין המקרא
יתפרש כפשוטו.

ונראה לבאר זאת בשתי דרכים על פי המכילתא והמדרש רבה. דז"ל
המכילתא דרבי ישמעאל (בשלח - מסכתא דויהי פתיחתא), "דרך ארץ
פלישתים כי קרוב הוא, קרוב הוא הדבר שאמר הקדוש ברוך הוא למשה
בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה (שמות ג יב)"
עכ"ל. ולפי פשט המכילתא, המלה "כי" אין פירושה "שהרי" כפי פשוטו
של מקרא, שהרי קרוב הוא, אלא "מפני". כלומר, לא נחם בדרך הקצרה,
מפני שקרוב הדבר שאמר ה' למשה "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון
את האלהים על ההר הזה", פירוש, שאין ראוי שיכנסו לארץ כנען סמוך
לדברי ה' שאמר למשה "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים
על ההר הזה", לכן האריך עליהם הדרך למדבר שיכנסו לארץ ישראל לאחר
שיעבור הרבה זמן מאז שאמר ה' למשה בהוציאך כו'. והנה דברי המכילתא
הם ממש כמדרש פליאה, מדוע צריך לעבור הרבה זמן מדבר ה' בהוציאך
את העם כו' עד שיכנסו לארץ ישראל.

ונראה, שבאמת לא היה כל הגיון שירצו לחזור למצרים מהטעמים
המבוארים לעיל, ולא מזה חשש ה', אלא שבאמת עיקר יציאת בני ישראל
מארץ מצרים לא היתה להצילם משעבוד הגוף, אלא להצילם הצלה רוחנית,
דמצרים היתה מרכז העולם לעבודת גילולים, אבל אמונת היחוד בה', שרק
הוא הכח היחיד בעולם, היתה ההפך המוחלט למצרים, ואף בני ישראל
שדרו שם מאות שנים הושפעו מהם, ולזה הוציאם ה' ממצרים כדי שיקבלו
את התורה בהר הזה, ויעבדון את ה' לבד, ולא עבודת גילולים.

והנה ארץ כנען היתה מלאה עבודת גילולים, וכיון שכשכנסו לארץ כנען
יצטרכו שנים רבות להלחם בכנענים, חשש ה' שתוך כדי מלחמות אלו
ילמדו ממעשיהם, כי קרוב להם אמונות זרות אלו, לכן האריך להם הדרך
למדבר ועיכבן ארבעים שנה שיהיו רחוקים שנים רבות מעבודת אלילים של

פרשת בשלח פרעה

שמות יג, יז - כב

פסקאות: א - ג

פרשת בשלח פרעה

שמות יג, יז - כב

פסקאות: א - ג

¹ [א] יג, יז) וַיְהִי בְשֶׁלַח פְּרַעֲה אֶת הָעָם וְלֹא נָחַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים
כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן יִנָּחֵם הָעָם בְּרֵאתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיִם
ע"כ. פשטות לשון הכתוב משמע, שבא לתת טעם, מדוע לא נחם אלוקים
לארץ ישראל בדרך קצרה ממערב דרך ארץ פלישתים, שהרי קרובה דרך זו
לארץ ישראל מדרך המדבר, אלא שאמר אלוקים שכיון שיצטרכו להלחם
בארץ כנען עם הכנענים מלחמות קשות מאוד, כפי שהיה באמת ומפורש
בספר יהושע ושופטים, לפיכך אם ילכו בדרך קצרה, ומיד יתחילו להלחם,
יתחרטו על כניסתם לארץ כנען ויחזרו למצרים, כי היא קצרה ונוחה לשוב
למצרים, לפיכך נהגם בדרך ארוכה דרך המדבר שיהיה קשה להם לחזור
בדרך ארוכה מארץ כנען למצרים, ואז ילחמו עם הכנענים ויכבשו את ארץ
כנען.

אבל דברי התורה כפשוטם צריכים ביאור.

א. מאי נפקא מינא מהיכין מוליכין לארץ ישראל, וכי אם ילכו בדרך ארוכה
לא ידעו לברוח מארץ כנען לארץ מצרים דרך ארץ פלישתים הקצרה, והרי
היו שיירות הולכות ובאות כל הזמן מארץ כנען לארץ מצרים שהיתה מרכז
גדול מאוד, ובני ישראל הגיעו למצרים דרך ארץ פלישתים. ועוד קשה,
שהרי היו משועבדים במצרים בשעבוד נורא, בגוף ונפש, כפי שמפורש
בכתובים לעיל (א, יג-יד) "וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ: וַיִּמְרְרוּ אֶת
חַיֵּיהֶם בְּעֵבֶדָה קָשָׁה בְּחָמֹר וּבְלִבְנֵים וּבְכָל עֲבֹדָה בְּשָׂדֵה אֶת כָּל עֲבָדְתָם אֲשֶׁר
עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ" וביותר מבואר בחז"ל עד כמה היה קשה השיעבוד,
שפרעה גזר מות על הילדים ועיניה אותן בדרכים נוראים מאוד, וכי לאחר
עינוי של מאות שנים קשות אלו יחזרו למצרים מחמת מלחמות חירות
בכנענים.

משך חכמה

פרשת בשלח פסקא א - ג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - יט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

העבודות זרות ותועבותיהם, אז לא נעקר מהם ציורים הרעים ומחשבת און. לכן הולכין במדבר, ושם בדד ה' ינחנו, ונעקר מלבבם ונתרחקו מכל תעלוליהם והבליהם, ונתקיים ואין עמו אל נכר (דברים לב, יב), שאין אצל ישראל שום שורש מאל נכר. וזה שאמרו כי קרוב הוא הדבר וכו' תעבדון את האלקים וכו' ולכן קרוב הדרך לשוב למצרים, ליסודות מדעי החרטומים וכהניהם. וזה הסיבה אשר עיכבן, השם יתברך נורא עלילות, להן במדבר ארבעים שנה. ודו"ק².

[ב - המשך]

הסעם שלא נכנסו מיד לארץ ישראל על פי המדרש רבה

ובמדרש (שמות רבה, בשלח כ, טז)³ ורבינו הגדול אמר לפי שביקש הקדוש ברוך הוא ליתן אימתן של ישראל על עובדי

ידעו לחזור למצרים בדרך קצרה. ונראה על פי המכילתא, דישראל היו שקועים בעבודה זרה במצרים, לכן חשש ה' שתוך כדי מלחמות אלו ילמדו ממעשיהם, כי קרוב להם אמונות זרות אלו, לכן האריך להם הדרך למדבר ועיכבן ארבעים שנה שיהיו רחוקים שנים רבות מעבודת אלילים של המצרים, ולא ירצו לשוב לעבודת אלילים של מצרים. וזה פירוש הכתוב, "ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים" – שהיא הדרך הקצרה לארץ כנען, ויכנסו מיד ללא עיכוב במדבר - כי קרוב הוא – מפני שתהיה קרובה כניסתן לארץ כנען המלאה גילולים, מהזמן שאמר ה' למשה שעיקר יציאתם ממצרים היא כדי שיעבדו את ה' על ההר הזה - כי אמר אלהים – כי חשש ה' - פן ינחם העם בראתם מלחמה – פן יתחרטו מלעבוד לאל יחיד במשך השנים שילחמו בכנענים, וילמדו ממעשיהם - וישבו מצרימה – וישבו לתרבות מצרים, בארץ כנען, ללמוד עבודת האלילים שהיה להם במצרים.

ואף על פי שהופיע עליהם כבוד ה' ואמיתתו בניסים ונפלאות מיום יציאתם ממצרים ועד מתן תורה, מכל מקום, כיון שהופעה אלוקית זו אשר היתה בתוך שלשה חודשים בלבד – ניסן אייר סיון – לא הספיקה לעקור מלבם האמונות הזרות הללו, ויש לזה הוכחה, שהרי מיד לאחר מתן תורה טעו הערב רב בעגל (ויקרא רבה אמור כז, ח) אע"פ שראו הנפלאות של ה' במצרים והתגייירו הטעו אחדים מישראל, כמבואר בכתוב שבני לוי הרגו את אחיהם שעבדו לעגל, ואפילו הרוב הגדול שלא טעו, לא היו קנאים לעבודת ה' לאל יחיד מתוך אמונה אמיתית לגמרי, ולכן לא מחו בעובדי העגל רק חור בלבד, כמבואר במדרש רבה (ויקרא י, ג), לפיכך אם יכנסו מיד לארץ כנען המלאה גילולים ילמדו מעשיהם וישבו לתועבת מצרים במעשיהם, ולא יעבדו את ה' היחיד ומיוחד, שלזה בלבד היתה יציאתם ממצרים.

[ב - המשך]

³ [ב - המשך] יש עוד דרך לבאר כונת הפסוק דלעיל על פי המדרש רבה. דו"ל המדרש (פרשת בשלח פרשה כ, טז) "ולא נחם אלהים, למה דרך ארץ פלשתים כו' ורבינו הגדול אומר, לפי שביקש הקדוש ברוך הוא ליתן אימתן של ישראל על עובדי כוכבים, עכבן מ' שנה במדבר, ומאיר להם בעמוד ענן

דויהי, פתיחתא) קרוב הוא הדבר שאמר הקדוש ברוך הוא למשה (שמות ג, יב) בהוציאך כו' את האלקים כו' קרוב הדרך לשוב למצרים, מכילתא. ויתכן כי הושרש בלבבם טעויות העבודה זרה והבליהם ומושגיהם הזרים, לכן לא פעלה עליהם התגלות כבוד ה' ואמיתתו אשר הופיע עליהם פתאום לשלושה חדשים לעקור מלבבם כל רע. וכשעשו אחדים מהם וערב רב העגל (ויקרא רבה אמור, כז, ח), לא היה אחד [לבד חור] אשר התנגד עליהן ומיחה בידן (ויקרא רבה, י, ג) כי עוד לא נחקק בליבותם הוד מציאות אלקי יחיד, בלתי מושג, משגיח על כל, ומנהל כל בהנהגתו הפרטית. ועל זה אמרו (תהילים עח, לו) ובלבם יכזבו לו, כמו שדרשו רז"ל (שמות רבה, תשא, מב, ח). ואם היה מביאם תיכף אל ארץ האמורי, ארץ מלאה כל פסל ותבנית אשר נהבלו בכל

המצרים, ולא ירצו לשוב לעבודת אלילים של מצרים.

ולפי דברי המכילתא כך פשט הכתוב: "ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים" – שהיא הדרך הקצרה לארץ כנען, ויכנסו מיד ללא עיכוב במדבר - כי קרוב הוא – מפני שתהיה קרובה כניסתן לארץ כנען המלאה גילולים, מהזמן שאמר ה' למשה שעיקר יציאתם ממצרים היא כדי שיעבדו את ה' על ההר הזה - כי אמר אלהים – כי חשש ה' - פן ינחם העם בראתם מלחמה – פן יתחרטו מלעבוד לאל יחיד במשך השנים שילחמו בכנענים, וילמדו ממעשיהם - וישבו מצרימה – וישבו לתרבות מצרים, בארץ כנען, ללמוד עבודת האלילים שהיה להם במצרים.

ואף על פי שהופיע עליהם כבוד ה' ואמיתתו בניסים ונפלאות מיום יציאתם ממצרים ועד מתן תורה, מכל מקום, כיון שהופעה אלוקית זו אשר היתה בתוך שלשה חודשים בלבד – ניסן אייר סיון – לא הספיקה לעקור מלבם האמונות הזרות הללו, ויש לזה הוכחה, שהרי מיד לאחר מתן תורה טעו הערב רב בעגל (ויקרא רבה אמור כז, ח) אע"פ שראו הנפלאות של ה' במצרים והתגייירו הטעו אחדים מישראל, כמבואר בכתוב שבני לוי הרגו את אחיהם שעבדו לעגל, ואפילו הרוב הגדול שלא טעו, לא היו קנאים לעבודת ה' לאל יחיד מתוך אמונה אמיתית לגמרי, ולכן לא מחו בעובדי העגל רק חור בלבד, כמבואר במדרש רבה (ויקרא י, ג), לפיכך אם יכנסו מיד לארץ כנען המלאה גילולים ילמדו מעשיהם וישבו לתועבת מצרים במעשיהם, ולא יעבדו את ה' היחיד ומיוחד, שלזה בלבד היתה יציאתם ממצרים.

² תמצית דבריו: פשט הכתוב קשה, וכי אם ילכו בדרך ארוכה לא

משך חכמה

פרשת בשלח פסקא א - ג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - יט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ועל פי דברי המדרש יבואר תמיה גדולה מאוד. דהנה לעיל בפרשת בא (יב, טז) כתב וז"ל "כי כל העמים בדתותיהן הנימוסיות יעשו יום הנצחון יום מפלת אויבים לחוג חג הנצחון. לא כן בישראל, המה לא ישמחו על מפלת אויביהם, ולא יחוגו בשמחה על זה, וכמו שאמר (משלי כב, יז) "בנפול אויבך אל תשמח פן יראה ה' ורע בעיניו, והשיב מעליו אפו" הרי דאדם המעלה אינו שמח בנפול אויבו, משום שהשמחה רע בעיני ה' - הלא הרע בעיני ה' צריך לשנאתו ולכן לא נזכר בפסח 'חג המצות, כי בו עשה במצרים שפטים', רק "כי הוציא ה' את בני ישראל ממצרים". אבל על מפלת האויבים אין חג ויום טוב לישראל "עכ"ל. ולפי זה קשה מאוד, דאם אין דרך ה' לשמוח בנפילת האויב, אם כן מדוע נתבאו ירמיה ויחזקאל על מפלת האויבים של ישראל השמחים בנפילתם בגולה, דמשמע שנבואתם היא שמחה לאיד של הגויים. ועוד קשה, מדוע נתבאו זאת בגולה הרי מפלות אלו היו אחר ששבו.

אבל לאור המבואר בדברי המדרש רבה, שה' הביא פחד על הגויים לפני שנכנסו ישראל בביאה ראשונה כדי שיוכלו בקל לנצחם, יש לומר שזה סיבת נבואת ירמיה ויחזקאל על הגויים, ובגולה דוקא, כדי שכשיתקיימו הנבואות עליהם יפחדו מישראל, כי יראו הגויים שנבואה שורה בישראל ויכבדו הגויים את הנביאים, ויפחדו העמים מישראל, ועל ידי זה יוכלו ישראל להתבסס שוב בארץ ישראל בלי פחד האויבים מסביב. [א. ה. ונקט רבינו לשון ספק אם יבואו הדברים, ולא בלשון ודאי, כי נבואה רעה אפילו על הגויים אין ודאי שתבוא, כי אולי יחזרו הגויים בתשובה].

ובזה מבואר כונת הכתוב בעזרא (ו, יד) "וְשָׁבִי יְהוּדֵי בְנֵינִי וּמְצַלְחֵינִי בְּנִבְאוֹת חֲזִי נְבִיָּה וְזִכְרֵיהָ בְּרַעְיוֹנֵנוּ וְנִבְּנֵנוּ וְשָׁקְלֵנוּ מִן טַעַם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטַּעַם פִּוְרֵשׁ וְדַרְיֹשׁ וְאַרְתַּשְׁשֶׁתָּא מֶלֶךְ פָּרְס" ופרש"י: "ושבי יהודיא - וזקני היהודים היו בונין ומצליחין במלאכתן כנבואת חגי וזכריה, ובנו ויסדו את הבנין, מן צווי של אלהי ישראל ומרשות כורש מלך פרס הראשון אשר הוחל יסוד הבנין בימיו, ומרשות דריוש זה מלך פרס" עכ"ל. והנה צריך ביאור, מדוע מזכיר הנביא באמצע עבודתם את נבואת חגי וזכריה. אבל לאור המבואר אתי שפיר, דבא לומר שמפני נבואתם זכו היהודים לעשות מלאכת ה', כי פחדו הגויים מהם והאמינו לדברי הנביאים, ואף על פי שהיה ה' יכול לנצח את מלכי ארץ ישראל בדרך ניסית כשם שיצאו ממצרים, מכל מקום רצה ה' שינצחו בדרך טבעית, כמבואר בחוקת (במדבר כא, ב ד"ה וידר).

[א. ה. ואפשר להוסיף נופך לדברי רבינו, מהא דתניא (ברכות ד, א) "עד יעבר עמך ה' זו ביאה ראשונה, עד יעבר עם זו קניית זו ביאה שניה" ע"כ.

ביום ובעמוד אש לילה, ושמעו כל העובדי כוכבים ונפלה עליהם רעדה, שנאמר תפול עליהם אימתה ופחד, ואחריו מה כתיב תביאמו ותטעמו" עכ"ל. הנה המדרש שואל למה דרך ארץ פלישתים הוא טעם מספיק שלא נחם לארץ כנען בדרך קצרה, וכונתו לתמיהות ששאלנו לעיל. ומביא המדרש תירוץ לזה בשם רבינו הגדול, שבאמת אם היו נכנסים מיד לארץ כנען שעוד לא היתה אימתן על עובדי הכוכבים הדרים בארץ כנען, היתה מלחמתם קשה מאוד ואכזרית עד שהיו כבר מעדיפים לחזור למצרים מאשר לסבול עול אכזריות יושבי כנען, ורק מפני שהיתה אימתן על עובדי כוכבים, היתה מלחמתם קלה ונצחום בקלות.

וזה פירוש הכתוב לפי המדרש רבה: **וְלֹא נָחַם אֱלֹהִים דָּרָךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים** - שיכנסו מיד ולא יתעכבו במדבר ארבעים שנה - **פִּי קְרוֹב הוּא** - שהרי היא דרך קרובה - **פִּי אָמַר אֱלֹהִים** - אם לא יתעכבו ארבעים שנה במדבר, ויפול פחד העובדי כוכבים עליהם - **פֶּן יִנְחַם הָעַם בְּרֵאֲתָם מִלְחָמָה** - ילחמו העובדי כוכבים באכזריות בישראל, ופן יעדיפו ישראל את שעבוד מצרים - **וְשָׁבוּ מִצְרַיִם**. ובה מיושב כל השאלות דלעיל, שלא מחמת שהדרך היא קרובה לא הכניס דרך ארץ פלשתים, אלא שאם היו הולכים דרך ארץ פלשתים ונכנסים מיד, לא היה פחדן על עובדי כוכבים, ואז היתה מלחמתם קשה ואכזרית ביותר עד שכבר היה עדיף להם לשוב מצרימה.

ומביא המדרש ראייה נפלאה לדבריו, שכל זה מפורש בכתוב בשירת הים, דהנה כתיב בשירה (טו, יג-יז) "נִחַתְךָ בְּחֶסֶדְךָ עִם זֵו גָּאֲלֹתְךָ - נִהַלְתָּ בְּעֵזְבְךָ אֶל נְוָה קְדָשְׁךָ: שָׁמְעוּ עַמִּים יַרְגִּזוּן - חִיל אַחַז יִשְׁבִּי פְלִשְׁתִּים: אֲזַנְבְּהֵלוּ אֱלוֹפֵי אָדוּם - אֵילֵי מוֹאָב יִאֲחַזְמוּ רַעַד - נִמְגּוּ פֶלֶשְׁתִּים בְּעֵזְבְךָ: תִּפְּלֵן עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וְנִפְחַד - בְּגִדְלֵן יְרוּעֵךָ יִדְמוּ כְּאֶבֶן - עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ ה' עַד יַעֲבֹר עִם זֵו קְנִייתְךָ: תִּבְאָמוּ וְתִטְעֲמוּ - בְּהַר נַחֲלֶתְךָ מִכּוֹן לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלָּתְךָ ה' - מִקְּדָשׁ אֲדָנִי כּוֹנֵנוּ יְדִיךָ". ע"כ. דהנה מבואר בשירה שפסוקים אלו אינם על קריעת ים סוף, דלא כתיב קריעת הים, אלא "נחית בחסדך" "נהלת בעוזך", וזה לא קריעת ים סוף אלא הילוכם במדבר, ועל זה כתוב שהילוכן במדבר ארבעים שנה הביא פחד על האומות, הפלשתים אדום ומואב, ועל ידי זה "תביאמו בהר נחלתך", מבואר שהשירה שברוח הקודש נאמרה, משוררת לה' שלפני שהכניסם לארץ ישראל להר נחלתך מכוון לשבתך, הקדים להפיל פחד כל האומות עליהם, פלשתים אדום ומואב וכנען, כדי שיוכלו ישראל ליכנס לארץ ישראל, שלולי פחד זה לא היו יכולים, וזה ראייה גדולה מאוד לשיטת המדרש.

משך חכמה

פרשת בשלח פסקא א - ג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - יט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

העמים, והצליחו בנבואתן, ופשוט. יעויין מה שכתבתי בפרשת חוקת (במדבר, כא ב ד"ה וידר) כיוצא בזה⁴.

[ג]

יג, יט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבִּיעַ הַשֶּׁבִיעַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד פֶּקֶד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהִעֲלִיתֶם אֶת עֲצֻמֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם:

הרחקת הגוי כהרחקת המת

יג, יט) ויקח משה את עצמות יוסף עמו. במחיצתו⁵, וזה שמת

פתח העזרה, שהוא שער ניקנור כמחנה לוי. ומפתח העזרה ולפנים מחנה שכניה. והחיל ועזרת הנשים, מעלה יתירה בבית עולמים". עכ"ל. וגרסינן בפסחים (סז, א) "וטמא מת מותר ליכנס למחנה לויא ולא טמא מת בלבד אמרו, אלא אפילו מת עצמו, שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו עמו במחיצתו" ע"כ.

הנה מבואר, דמהתורה טמא מת מותר להכנס למחנה לויא, דהיינו להר הבית, ואפילו המת עצמו. ותנן בכלים (א, ח) "הר הבית מקודש ממנו שאין זבים וזבות נדות ויולדות נכנסים לשם, החיל מקודש ממנו שאין עובדי כוכבים וטמא מת נכנסים לשם" ע"כ. הנה מבואר שאף על פי שמהתורה מותר לטמא מת להכנס למחנה לויא, דהיינו בכל הר הבית עד פתח העזרה דהוא שער ניקנור, עשו מעלות מדרבנן ואסרו על טמא מת להכנס לחיל שבהר הבית, וכמו כן אסרו לגוי להכנס לשם. וצריך טעם בזה, דבשלמא טמא מת דאסור מהתורה להכנס למחנה שכניה, דהיינו לעזרה, עשו מעלה מדרבנן והרחיקו אותו מהחיל שבהר הבית, אבל מנין לחז"ל שגוי אסור להכנס מהתורה לעזרה, ועוד שאסרו עליו להכנס מן החיל ולפנים.

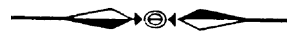
ב. תניא בתוספתא (נגעים ו, ב) על ירושלים, "אין מלינין בה את המת, ואין מעמידין בתוכה עצמות אדם כו' ואין נותנין בתוכה מקום לגר תושב, ואין מקימין בה קברות" ע"כ. וצריך טעם ומקור שאין מלינין בה את המת. ובש"ס בבא קמא (פב, ב) איתא, דהא עשרה דברים נאמרו בירושלים כו' אין מלינין בה את המת ואמרו בש"ס שהוא קבלה ללא טעם, ויש להביא טעם ומקור להלכה זו.

ונראה על פי מה שאמרו בפסחים (סז, א) על פסוק זה, דהא דכתיב "ויקח משה את עצמות יוסף עמו", דעמו היינו במחיצתו, דהיה קשה לחז"ל מהו

גילולים עכבן מ' שנה במדבר, ומאיר להן בעמוד ענן ביום ובעמוד אש לילה, ושמעו כל העובדי גילולים ונפלה עליהם רעדה, שנאמר (שמות טו, טז) תפול עליהם אימתה, אחריו מה כתוב תביאמו ותטעמו. ובזה נראה טעם שהיו מתנבאים ירמיה ויחזקאל על כל הגויים מפלת השמחים על צרת ישראל והמעיקים להן בהיותן בגולה, כדי שאם יבואו הדברים ידעו העמים כולם שנבואה שורה בתוך ישראל אף לאחר גלותן ויכבדו דברי נביאי ה'. ולכן כאשר פקד ה' את עמו על ידי כורש, והתנבאו חגי זכריה, האמינו הגויים כולם בנבואתם, ונפל פחדם על כל העמים. ולכן כתוב בעזרא (ו, יד) ושבי יהודה בנין ומצלחין בנבואת חגי וזכריה, כי נפל פחד היהודים מדברי הנביאים על

הנה מבואר שביאה שניה בימי עזרא גם נרמזת בפרשת שירה, ולאור המבואר, כשם שבביאה ראשונה עשה ה' שיפול פחד העמים עליהם כדי שינצחום בקלות, מזה למדו הנביאים שגם בביאה שניה צריכים לנבאות שיפחדו מהם, לכן נתבאו ירמיה ויחזקאל, והכל מרומז בפרשת שירה ששתי הביאות יהיו על אותו הדרך]

⁴ תמצית דבריו: לפי המדרש רבה, הטעם שלא הכניסו מיד לארץ ישראל, שבאמת אם היו נכנסים מיד לארץ כנען שעוד לא היתה אימתן על עובדי הכוכבים הדורים בארץ כנען, היתה מלחמתם קשה מאוד ואכזרית עד שהיו כבר מעדיפים לחזור למצרים מאשר לסבול עול אכזריות יושבי כנען, ורק מפני שהיתה אימתן על עובדי כוכבים, היתה מלחמתם קלה ונצחום בקלות.

[ג]

⁵ [ג] יג, יט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבִּיעַ הַשֶּׁבִיעַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד פֶּקֶד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהִעֲלִיתֶם אֶת עֲצֻמֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם ע"כ. יש להקדים כמה הקדמות, ובזה נבין טעם ומקור מופלא לכמה וכמה הלכות, שלא מצאנו להם טעם ומקור.

א. כתב הרמב"ם (הבחירה ז, יא) וז"ל, "שלוש מחנות היו במדבר, מחנה ישראל והוא ארבע מחנות. ומחנה לויא, שנאמר בה (במדבר א, נ) וסביב למשכן יחנו. ומחנה שכניה, והוא מפתח חצר אהל מועד ולפנים. וכנגדן לדורות, מפתח ירושלים עד הר הבית כמחנה ישראל. ומפתח הר הבית עד

משך חכמה

פרשת בשלח פסקא א - ג

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' תשפ"ד - יט טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

לכן בכל מקום דמת בכלל עמו, גם גר תושב מותר להיות. וכשם שאין מושיבין גר תושב בירושלים (ספרי, שם), כך אין מלינין בה המת, ואין קוברין וכו' (תוספתא נגעים ו, ב) ויעוין הלכות בית הבחירה בזה (ז, יד-טז). ודו"ק⁶.

מותר להיות במחנה לוי, פסחים (סז, א). ומשום זה אמרו (כלים א, ח) לענין מעלות דדבריהם דמשתלח מן החיל, כן נכרים משתלחים מן החיל, דבגר תושב כתיב (דברים כג, טז-יז) לא תסגיר עבד אל אדוניו עמך ישב (ספרי תצא רנט), דכתיב עמך,

מישראל. כתב הרמב"ם (עבודה זרה י, ו) "וז"ל "בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם אסור לנו להניח עובדי כוכבים בינינו, ואפילו יושב ישיבת עראי, או עובר ממקום למקום בסחורה, לא יעבור בארצנו אלא עד שיקבל עליו שבע מצות שנצטוו בני נח, שנאמר לא ישבו בארצך אפילו לפי שעה. ואם קבל עליו שבע מצות, הרי זה גר תושב" עכ"ל. והראב"ד השיג עליו בזה וז"ל "ואפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה לא יעבור בארצנו. אמר אברהם, זאת לא מצאנו ולא שמענו מעולם, והפסוק שהוא מביא בז' אומות הוא, ואפילו לדבריו, ישיבה כתיב בהו, ולא העברה" עכ"ל. ובקריית מלך מביא מקור לדברי הרמב"ם וז"ל "ואפילו יושב ישיבת עראי, עיין תרגום יונתן בפסוק לא ישבו, לא תעביד להון שכונן בארעך. ועיין מכילתא דרשב"י משפטים כ"ג ל"ג לא ישבו בארעך הרי זה אזהרה שלא יושיבו גוי עובד עבודה זרה ביניהם, ועיין משנת רבי אליעזר סוף פרק כ, גוי אסור לדור בין ישראל ולעשות מלאכה שמא ילמד ישראל ממעשיו" עכ"ל.]

⁶ תמצית דבריו: מדברי חז"ל מוכח, שהשוותה תורה מת לגר תושב שיכולים להיות "עמך". ומזה יש ללמוד, שדין הרחוקת גר תושב שוה להרחקת מת, ולכן כשהרחיקו טמא מת מהחיל, הרחיקו גר תושב. וכשאסרה תורה על גר תושב לגור בירושלים, אסרו להלין ולקבור מת בירושלים, שהרחקת טומאתן מישראל שוה.

לשון עמו, פשיטא שאם משה לקח העצמות היינו עמו ומאי קמ"ל, ומבאר הש"ס, דכונת הפסוק ללמד שמת מותר להיות במחנה לוי, דאצל משה היה מחנה לוי, ואין צריך לומר דטמא מת מותר מהתורה להיות במחנה לוי.

והנה בספרי (כי תצא, פיסקא רנט) איתא וז"ל "לא תסגיר עבד אל אדוניו, כו' אשר ינצל אליך מעם אדוניו, לרבות גר תושב. עמך ישב, ולא בעיר עצמו כו'. באחד שערך, בשעריך ולא בירושלם כו' דבר אחר לא תסגיר עבד אל אדוניו, בגוי שניצל מעבודה זרה הכתוב מדבר" ע"כ. הנה דרשו חז"ל דהפסוק מדבר גם מגר תושב שניצל מעבודה זרה, ומהכתוב עמך, לומר הש"ס שגר תושב מותר לגור עמך בשעריך, ולא בירושלים.

הנה מבואר שבמת ובגר תושב בתרווייהו כתבה תורה עמך, ללמד שמותר להיות עמך. לפי זה מתבאר היטב כל הדקדוקים הנ"ל, דכיון שהשוותה תורה גר תושב למת שמותר להיות עמך, חזינן שהם שוים, ובכל מקום שמת מותר להיות, מותר גר תושב להיות, ובמקום שמת אסור, גם גוי אפילו גר תושב אסור להיות, לפיכך כשעשו מעלה דרבנן והרחיקו מהחיל טמא מת, הרחיקו גם את הגוי, והיינו גם גר תושב ששוים הם. ולכן כשאסרה תורה לגר תושב לגור בירושלים כמבואר בספרי, אסרו חז"ל לקבור בו מת ולהלין מת בירושלים, שבמקום שגר תושב אסור לגור, גם מת אסור להיות, והיינו להלין את המת או לקבור, אבל טמא מת מותר לגור לירושלים, שעמו נאמר על העצמות, ולא על טמא מת.

[א. ה. ראינו להביא כאן ענין חשוב בדין הרחוקת גוי שאינו גר תושב